

Religijne wychowanie potomstwa w małżeństwach mieszanych

PRACE
NAUKOWE

UNIWERSYTETU
ŚLĄSKIEGO
W KATOWICACH

NR 3339

Monika Gwóźdź

Religijne wychowanie potomstwa w małżeństwach mieszanych

Redaktor serii: Prace Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego
Józef Budniak

Recenzent
Piotr Kroczek

Redakcja: Magdalena Starzyk

Projekt okładki: Aleksandra Gaździcka

Redakcja techniczna: Małgorzata Pleśniar

Łamanie: Hanna Olsza

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-617-6

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-618-3

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 8,00. Ark. wyd. 9,0.
Papier offset. kl. III, 90 g. Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa:

EXPOL P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wprowadzenie	9
1. Z katalogu podstawowych praw człowieka	13
1.1. Prawo do wolności religijnej	13
1.2. Prawo rodziców do wychowania potomstwa	20
1.2.1. Pomocnicza rola Kościoła	28
1.2.2. Pomocnicza rola szkoły	30
1.3. Prawo do wychowania religijnego	34
2. Małżeństwa osób o różnej przynależności wyznaniowej	41
2.1. Regulacje kanoniczne Kościoła katolickiego w kwestii małżonków o różnej przynależności wyznaniowej	41
2.1.1. Oświadczenie strony katolickiej	47
2.1.2. Zezwolenie ordynariusza	52
2.2. Przynależność wyznaniowa potomstwa	59
2.3. Praktyka życia religijnego	70
2.3.1. Modlitwa	72
2.3.2. Praktyki religijne i obchodzenie świąt	76
2.3.3. Wiąż ze wspólnotą małżonka oraz wspólna działalność małżonków.	80
2.3.4. Duszpasterstwo rodzin wielowyznaniowych	84
3. Małżeństwa osób o różnej przynależności religijnej	87
3.1. Regulacje kanoniczne Kościoła katolickiego w kwestii małżonków o różnej przynależności religijnej	87

3.2. Przynależność religijna potomstwa i praktyka życia religijnego w religiach	
poza chrześcijaństwem	90
3.2.1. Religie monoteistyczne	90
Judaizm	90
Islam	95
3.2.2. Religie politeistyczne i systemy religijne	103
Buddyzm	103
Hinduizm	106
Inne religie	108
Podsumowanie	111
Bibliografia	115
Akty normatywne oraz akty o charakterze normatywnym	115
Literatura przedmiotu	119
Summary	127
Sommario	128

Wprowadzenie

Wychowanie jest świadomym i celowym działaniem zmierzającym do osiągnięcia względnie stałych skutków w postaci zmian rozwojowych w osobowości wychowanka¹. Za efekt wychowania uznaje się ukształtowanie człowieka na wybranych płaszczyznach jego życia. Złożoność tego procesu wynika z tajemnicy i bogactwa istoty ludzkiej, wielości zadań, do których podjęcia człowiek musi być przygotowany, oraz różnorodności relacji, których tworzenia musi się nauczyć. Wychowanie zdecydowanie wykracza poza troskę o rozwój fizyczny, ponieważ obejmuje też obszar społeczny, polityczny, kulturalny, psychiczny, duchowy i religijny.

Proces wychowania szczególnie mocno widoczny i realizowany jest względem małoletnich, którym osoby dorosłe starają się przekazać między innymi wybrany system wartości, światopogląd i przekonania. Pierwszymi wychowawcami zawsze stają się rodzice lub zastępujący ich opiekunowie, którzy od narodzin dziecka opiekują się nim, otaczają je troską i miłością oraz darzą świadectwem swojego życia. W tym darowaniu zawiera się również przekazanie informacji na temat sensu istnienia oraz tożsamości człowieka. Prawda o życiu i tajemnicy osoby ludzkiej ściśle powiązana jest z religią. Ona bowiem, wychodząc poza świat materialny, kieruje myśl ludzką w stronę Boga, Boga – Stwórcy, Boga – Absolutu, który rządzi całym światem. Przyjęcie prawdy o Nim rzutuje na rozumienie odpowiedzi na podstawowe pytania każdego człowieka. W tym kontekście wychowanie religijne

¹ W. OKOŃ: *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa 1998, s. 319.

jawi się jako jeden z ważniejszych elementów tego złożonego procesu, o ile nie jako element najważniejszy.

Jak wspomniano, za wychowanie potomstwa w pierwszej kolejności odpowiedzialność ponoszą jego rodzice lub zastępujący ich opiekunowie. Na zasadzie pomocniczości na pewnym etapie rozwoju konkretnego dziecka w proces ten włącza się szkoła oraz Kościół lub inna grupa religijna. Rodzicom przysługuje jednak prawo wyboru Kościoła lub religii, gdyż to oni dzielą się przypadającym im obowiązkiem oraz przysługującym prawem wychowania potomstwa zgodnie z własnymi przekonaniem. Sytuacja staje się jednak skomplikowana wtedy, kiedy sami rodzice w kwestiach związanych z wiarą są podzieleni. Omówieniu tego zagadnienia poświęcona zostanie niniejsza publikacja.

Temat małżeństw osób różnych wyznań i religii wydaje się bardzo aktualny z uwagi na widoczne efekty globalizacji, do których należą ułatwiona migracja ludności oraz liczne kontakty przedstawicieli różnych kultur i religii. W czasach charakteryzujących się między innymi otwarciem na różnorodność, niekiedy nadmiernie akcentowaną tolerancją w jakimś stopniu ulegają tym trendom niektórzy przywódcy religijni, coraz częściej szukający kontaktów i wspólnych płaszczyzn, na których można byłoby prowadzić dialog. Wszystkie wymienione zjawiska sprawiają, iż wskazane staje się omówienie zagadnień związanych z zawieraniem i funkcjonowaniem małżeństw mieszanych, to znaczy małżeństw osób o różnej przynależności wyznaniowej i religijnej oraz małżeństw do nich podobnych.

W niniejszym opracowaniu podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytania, czy, a jeśli tak, to w jaki sposób może być realizowane wychowanie religijne w małżeństwach osób o różnej przynależności wyznaniowej i religijnej. W celu uzyskania odpowiedzi na zadane pytania przyjęto następujący porządek analizy.

Książka podzielona jest na trzy rozdziały. W pierwszym z nich uwaga skupia się na wypływającej z prawa naturalnego wolności religijnej oraz prawach rodziców do wychowania potomstwa; znajduje się tu również omówienie pojęcia wychowania religijnego. Po wspomnieniu tych zagadnień możliwe będzie przejście do treści wprost związanych z procesem przekazania wychowania religijnego w małżeństwach osób o różnej przynależności wyznaniowej i religijnej.

Kolejny, drugi rozdział opracowania jest poświęcony rozważaniom na temat życia w rodzinach budowanych na małżeństwach osób o różnej przynależności wyznaniowej. Na wstępie uwaga koncentruje się na stanowisku Kościoła katolickiego względem małżeństw mieszanych. Następnie opisane

są treść oświadczeń składanych przez nupturientów oraz warunki konieczne do uzyskania zezwolenia ordynariusza na zawarcie małżeństwa mieszanego. Po tym wprowadzeniu znajduje się omówienie przynależności wyznaniowej potomstwa zrodzonego w opisywanym związku osób oraz opis zalecanych praktyk życia religijnego w rodzinach zróżnicowanych wyznaniowo. Wspomniane są między innymi takie kwestie, jak modlitwa, wspólnie przeżywanie świąt i więź ze wspólnotą małżonka.

Ostatni rozdział stanowi omówienie sposobów wychowania religijnego poza chrześcijaństwem oraz w małżeństwach osób o różnej przynależności religijnej. Analogicznie do układu treści w rozdziale 2, najpierw przybliżone jest stanowisko Kościoła katolickiego dotyczące takich małżeństw, a później omówione są takie wątki, jak przynależność religijna oraz praktyki życia religijnego. Porządek analizy tych zagadnień różni się jednak nieco od porządku z poprzedniego rozdziału, gdyż uwaga kierowana jest kolejno na wybrane religie monoteistyczne, a następnie politeistyczne i systemy religijne.

Zgodnie z założeniem badawczym, przybliżony plan powinien umożliwić dokładną analizę wszystkich zagadnień związanych z głównym tematem tego opracowania. Źródłem wiedzy będą przede wszystkim przepisy międzynarodowe, państwowe oraz wyznaniowe, w tym Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego; wśród przepisów szczególne miejsce będzie zajmował *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1983 roku. Przywoływane będą również dokumenty Soboru Watykańskiego II, instrukcje Konferencji Episkopatu Polski, w których omawiane są zagadnienia związane z funkcjonowaniem małżeństw mieszanych. Opracowanie tak szerokiego tematu byłoby niemożliwe bez zapoznania się z bogatą literaturą przedmiotu oraz literaturą pomocniczą, z której będą czerpane informacje między innymi na temat życia religijnego poza chrześcijaństwem oraz wśród osób ochrzczonych poza Kościołem katolickim. Zastosowane metody naukowe to przede wszystkim metoda analityczna – głównie w odniesieniu do tekstów prawnych – oraz porównawcza, pomocna przy zestawianiu z sobą przepisów obowiązujących w różnych wyznaniach chrześcijańskich oraz religiach.

Jako podsumowanie opracowania przedstawione zostaną wnioski z analizy dokumentów na temat wychowania religijnego w małżeństwach osób o różnej przynależności wyznaniowej i religijnej.

Monika Gwóźdz

Religious Upbringing of Children in Mixed Marriages

S u m m a r y

The book titled *Religious Upbringing of Children in Mixed Marriages* has been divided into three chapters.

The first chapter of the publication is devoted to the discussion of religious freedom and the rights of parents which relate to their children and derive from the natural law. Two legal systems have been referred to here: both the international and state regulations, which respect the fundamental human rights listed in the text, as well as the church laws (the Roman Catholic Church of the Latin Rite). This chapter also examines the concept of religious education.

The second chapter of the book has been dedicated to the analysis of religious education in families whose members are Christian, but of different denominations. The basis for this part of the consideration is a presentation of the Catholic Church's position on mixed marriage. In this chapter the authoress describes the content of declarations made by prospective spouses, as well as the conditions they need to meet in order to obtain permission from the ordinary to solemnize a mixed marriage. She also addresses the issue of religious affiliation of children born to people of different religious affiliations, and describes religious practices recommended to people in such relationships. Among others, the authoress mentions and discusses such elements of religious marital and family life as prayer, experiencing Christmas and maintaining ties with the spouse's community.

The final third chapter of the publication constitutes a study of ways parents employ to fulfil the task of providing religious education to their children outside of Christianity, as well as in marriages of people of different religious affiliations. Like in the second chapter, here one can also find a presentation of the Catholic Church's position regarding religiously diverse marriages and, further on, an analysis of the religious affiliations of the children as well as religious practices used in daily life by representatives of Judaism, Islam, Buddhism, and Hinduism.

Monika Gwózdź

Educazione religiosa dei figli nati da matrimoni misti

S o m m a r i o

Il libro *Educazione religiosa dei figli nati da matrimoni misti* è diviso in tre capitoli.

Nel primo capitolo si parla della libertà religiosa e dei diritti dei genitori riguardo ai loro figli che hanno origine nella legge naturale. L'autore si riferisce a tal proposito a due ordinamenti giuridici: sia a quello delle norme internazionali e statali che rispettano gli principali diritti umani elencati nel corso del testo, sia ai regolamenti della Chiesa (la Chiesa cattolica latina). In questo capitolo viene anche definita l'educazione religiosa.

Il secondo capitolo del libro è dedicato all'analisi dell'educazione religiosa nelle famiglie cristiane, in cui i genitori appartengono a diverse confessioni. La posizione della Chiesa cattolica sui matrimoni misti funge da base per le riflessioni presentate dall'autrice. In seguito si parla, quindi, dei contenuti delle dichiarazioni dei candidati al matrimonio e dei requisiti cui devono adempiere per ottenere l'autorizzazione dell'ordinario al fine di contrarre il matrimonio misto. Inoltre, sono stati esposti: il problema della confessione religiosa dei figli nati da matrimoni misti, le pratiche religiose raccomandate a persone in casi simili, nonché gli elementi della vita matrimoniale e religiosa, quali preghiera, celebrazione di festività e rapporti con la comunità religiosa del coniuge.

L'ultimo capitolo del libro presenta vari metodi per adempiere il compito religioso dell'educazione dei figli al di fuori del cristianesimo e nei matrimoni tra coniugi di diversa confessione. Similmente, come nel Capitolo II, si è parlato della posizione della Chiesa cattolica riguardo ai matrimoni misti, nonché della confessione religiosa dei figli e delle pratiche religiose adoperate dai rappresentanti di ebraismo, islam, buddismo e induismo.